

Journal of Education Studies

Volume 34
Issue 3 *January-March 2006*

Article 12

January 2006

คิดนอกกรอบ

วีระ เทพ ปทุมเจริญวัฒนา

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

ปทุมเจริญวัฒนา, วีระ เทพ (2006) "คิดนอกกรอบ," *Journal of Education Studies*: Vol. 34: Iss. 3, Article 12.
Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol34/iss3/12>

This Article is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

คิดนอกกรอบ

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

ทิศทางการศึกษาที่มหาวิทยาลัยต้องคิด

สถาบันการศึกษาทั่วโลกกำลังทำอะไร

กำลังถ่ายทอด ความรู้ ความคิด ประสบการณ์ที่บรรพชนได้คิด ได้ทำ ได้รู้ ได้เก็บรักษาไว้ ให้ลูกหลานของตนได้รับรู้ เรียนรู้ เพื่อเป็นทุนเบื้องต้นที่จะนำไปใช้ต่อยอด หรือแสวงหาสิ่งดี ๆ เพิ่มเติมต่อไป

กำลังช่วยกันค้นหาอารยธรรมของมนุษย์ออกมาเผยแพร่เพื่อเป็นทุนในการสร้างอารยธรรมใหม่ให้สอดคล้องกับยุคสมัยต่อไป

กำลังสอนคนให้เข้าใจธรรมชาติรอบ ๆ ตัวว่าคืออะไร มีกฎ มีเกณฑ์อยู่อย่างไร จะนำกฎเกณฑ์เหล่านั้นมาใช้ประโยชน์อย่างไร จนลึกเข้าไปถึงขั้นที่ว่าเอาชนะกฎธรรมชาติต่าง ๆ อย่างไรด้วย

กำลังสอนคนให้เข้าใจวิธีการจะติดต่อสัมพันธ์กันอย่างไร อยู่ร่วมกันอย่างไร จึงจะอยู่กันได้อย่างปกติสุข ตั้งแต่ระดับกลุ่มเล็ก คือ ระดับครอบครัวจนถึงระดับโลก

กำลังสอนให้คนรู้ว่า มนุษย์คือใคร มาจากไหน เหมือนและหรือต่างจากสัตว์อื่นอย่างไร มีวิวัฒนาการมาอย่างไร มีประวัติการตั้งถิ่นฐานเป็นต้นมาอย่างไร ทำไมจึงมีทั้งความเหมือน ความต่าง ทั้งด้านร่างกายหรือเผ่าพันธุ์และสังคมวัฒนธรรม ทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ตลอดจนทำให้เรียนรู้ธาตุแท้ของมนุษย์ทั้งในมุมเด่นและมุมด้อย

กำลังสอนวิธีคิด วิธีทำกิจกรรมการผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภค ตลอดจนถึงวิธีการแลกเปลี่ยนซื้อขายระหว่างกลุ่มมนุษย์ต่าง ๆ ที่เรียกว่า ระหว่างประเทศ

อาจจะมียางสถาบันที่สอนเรื่องอื่น ๆ ที่ปลีกย่อยออกไป เฉพาะเรื่องออกไป เช่น สอนวิธีเอาชนะผู้อื่น วิธีทำลายฝ่ายตรงข้าม วิธีป้องกันตนเอง

ในขณะที่เดียวกันก็มีบางสถาบันอาจสอนวิธีการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ให้ลด ละ เลิก ความเห็นแก่ตัว หันหน้าเข้าหากัน ช่วยฟังกำแพงความเกลียดชังออกไป แล้วใส่ความรัก ความเมตตาอารีต่อกันเข้าไปแทนที่

สถาบันอุดมศึกษา ควรเหลียวหลังแลหน้าอย่างไร

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำโลกยุคปัจจุบัน เราอาจกล่าวได้ว่า ล้วนผ่านการศึกษา ระดับอุดมศึกษามาไม่ว่าจะน้อยกว่าร้อยละ ๙๐ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่เรียกกันว่า อารยประเทศทั้งหลาย หลายประเทศที่ผู้นำจบการศึกษาถึงขั้นปริญญาเอก อย่างกรณีของ ประเทศไทยเรา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีอีกหลายคนจบการศึกษาระดับปริญญาเอก ซึ่งถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการให้การศึกษาในระบบที่นิยมทำกันทั่วโลก

ถามว่า สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาได้ให้อะไรแก่ศิษย์ของตน

โดยภาพรวม เราน่าจะพูดได้ว่า บุคคลที่เป็นกุญแจขับเคลื่อนสังคมโลกอยู่ขณะนี้ คือ กลุ่มคนที่ผ่านมาทางสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและหรือนอกประเทศของตน

ประเทศตะวันตกควรได้ชื่อว่า ประสบความสำเร็จในการหาลูกค้าทางการศึกษา นอกประเทศในยุคนี ผลคือ ประเทศทั้งในเอเชีย แอฟริกาและละตินอเมริกาได้กลายเป็น ประเทศราชย์ทางการศึกษาของประเทศตะวันตก ทั้งยุโรปและอเมริการวมทั้งออสเตรเลีย

ความเติบโตของสถาบันอุดมศึกษาในภาคส่วนต่างๆ ของโลกดังกล่าวส่วนใหญ่ ก็เดินตามทิศทางของประเทศตะวันตก วิชาการที่เรียกว่า วิชาการสมัยใหม่คือ วิชาการที่ฝรั่งเป็นผู้คิดค้นขึ้น ส่วนภูมิปัญญาเดิม ๆ ทั้งในเอเชีย แอฟริกา กลายเป็นวิชาที่ไม่ทันสมัย เพราะส่วนใหญ่จะเป็นวิชาการทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ส่วนวิชาการที่ ตะวันตกเจาะลึกลงไปได้นั้นจะเป็นวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สถาบันอุดมศึกษาในบ้านเราก็เดินตามแนวทางนี้ คือ เน้นไปที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ส่วนวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทิ้งไว้ข้างหลัง

แต่โจทย์ที่ทำลายสังคมไทยและสังคมโลก คือ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วย แก้หรือลดปัญหาความแตกฉานระหว่างกลุ่มระหว่างประเทศได้มากนักน้อยเพียงใด แก้ปัญหา พรหมแดนทางความคิด ความเชื่อได้มากนักน้อยเพียงใด โลกร้อนเพราะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอาจแตก เพราะความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็เป็นได้

โลกร้อน เพราะการศึกษาอ่อนในมุมนไหน

ที่โลกด้านกายภาพร้อนก็เพราะความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่สามารถทะลุทะลวงธรรมชาติได้ ทะลุเมืองบาดาล ขุดเอาสิ่งโสโครกใต้ธรณีขึ้นมาให้เพนพ่าน จนเกิดความสูญเสียความสมดุลด้านระบบนิเวศและเกิดมลพิษมากมาย เป็นต้น

วิทยาศาสตร์ โดยตัวของความรู้เป็นเรื่องดี แต่การนำเอาความรู้ด้านวิทยาศาสตร์มาผลิต คิดเป็นเทคโนโลยีแล้วนำมาใช้ในรูปแบบต่างๆ โดยมนุษย์ที่ขาดความรับผิดชอบ ขาดคุณธรรมและจริยธรรมนั้นคือตัวการสำคัญของที่มาของปัญหา นั่นก็คือ ความอ่อนแอของสถาบันอุดมศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ที่ไร้มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ก็จะกลายเป็นศาสตร์ทำลายโลกไปได้ ดังที่เป็นอยู่

ความเจริญทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์ผลิตระเบิดชนิดต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพในการทำลาย แต่ไม่อาจหยุดยั้งมนุษย์ให้ลดความโง่ ความโกรธ และความอยากได้ลงได้ ผลที่เกิดตามมา คือ นำผลผลิตทางวิทยาศาสตร์ไปทำร้ายทำลายกัน สงครามอัฟริกันก็ดี สงครามอิรักก็ดี เป็นที่จัดนิทรรศการอาวุธของประเทศมหาอำนาจที่เจริญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่อ่อนแอทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ หรือถ้าจะใช้ภาษาประชาธิปไตยมาพูดก็คือ แก่ลัทธิเสรีภาพแต่อ่อนสมานภาพและภราดรภาพ

สถาบันอุดมศึกษาคงไม่อาจปฏิเสธความรับผิดชอบเรื่องนี้ได้ไม่ว่าสถาบันอุดมศึกษาของประเทศใด และส่วนใหญ่จะเน้นที่การศึกษาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี งบประมาณของประเทศจะทุ่มไปที่สาขาหรือหมวดวิชานี้ ส่วนมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ก็ปล่อยให้เป็นบอนไซหรือไม้ก็เฝ้าตายไปเอง

โลกเย็นได้ เพราะการศึกษาในมุมนไหน

หากเรายอมรับว่าโลกร้อนเพราะวิทยาศาสตร์เจริญเกินมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เราก็คงยอมรับได้เช่นกันว่าโลกจะเย็นลงได้ก็เพราะความเจริญเติบโตของมนุษยศาสตร์และมนุษยศาสตร์

วิทยาศาสตร์เป็นสิ่งดีมีประโยชน์ต่อมนุษยชาติสามารถพามนุษย์เหาะเหินเดินอากาศได้ ไปถึงดวงดาวอื่นๆ ได้ ช่วยให้นักวิทยาศาสตร์รอดพ้นจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ได้มากขึ้น แต่จุดอ่อนของวิทยาศาสตร์ คือ ไม่อาจทำให้จิตใจของมนุษย์สูงขึ้นได้ วิทยาศาสตร์สนใจธรรมชาติภายนอกกายมนุษย์แต่ไม่สนใจหรือยังเข้าไม่ถึงใจของมนุษย์จะเข้าได้ก็ส่วนที่เป็นหัวใจแต่เข้าไม่ถึงส่วนที่เป็นนามธรรมที่เรียกว่า จิต ซึ่งเป็นตัวที่มีอำนาจสั่งการกาย

ให้ทำโน่น ทำนี่ และตัวเองก็คิดโน่น คิดนี่ เมื่อใดจิตตกต่ำเพราะถูกความไม่รู้ (อวิชชา) ความต้องการ (โลภะ) ความโกรธ เกลียด (โทสะ) และความหลงผิดเข้าใจผิด (โมหะ) ครอบงำก็ผลักดันให้ทำสิ่งที่เลวร้ายได้ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และจิตเช่นนี้เองที่เป็นอันตรายต่อมนุษยชาติมาก ถ้าเป็นจิตที่มีเครื่องมือหรืออาวุธอันเป็นผลผลิตทางวิทยาศาสตร์อยู่ในมือ การใช้อาวุธเพื่อทำลายผู้อื่น รังแกผู้อื่นก็จะมีได้โดยง่าย

สงครามเกิดที่ไหน ที่นั่นคือ การปรากฏตัวของความอ่อนด้อยทางด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ ในขณะที่เดียวกันเป็นการปรากฏตัวของความแข็งแกร่งด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อาวุธยุทโธปกรณ์รุ่นใหม่จะออกสู่ตลาดนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำจะถูกเรียกไปเก็บตัวเพื่อคิดค้นอาวุธชนิดพิเศษที่มีอานุภาพเหนือกว่าคู่ต่อสู้ส่วนนักมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เนิ่นๆไม่มีที่ยืน

มหาวิทยาลัยใดต้องการเป็นเลิศทางวิชาการ ลองไปในทิศทางสายกลาง ดูบ้าง เป็นไร

สถาบันอุดมศึกษา โดยเฉพาะในเมืองไทยเราต่างก็ประกาศก้องกันทั่วเมืองว่าจะมุ่งความเป็นสากล และเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ถ้าถามว่า “ความเป็นสากล” นั้น เป็นอย่างไร และที่ว่า “เป็นเลิศทางวิชาการ” นั้นเป็นอย่างไร คำตอบจะไม่ชัด คือ ไม่มีคำตอบที่ชัดเจนให้เห็นได้ ให้สัมผัสได้ แม้ด้วยสัมผัสที่ ๖

แล้วเรื่องของคำว่า “ความเป็นสากล” ก็คือ เดินตามทางที่ฝรั่งเขาเดิน ซึ่งก็คือมุ่งไปทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ดังนั้น ความเป็นเลิศทางวิชาการก็พุ่งเข้าไปที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ลักขิพยานเรื่องนี้คือจำนวนงบประมาณที่ทุ่มเทให้จำนวนบุคลากรที่จัดสรรให้ วัสดุ ครุภัณฑ์ ตลอดจนอาคาร เครื่องไม้เครื่องมือต่าง ๆ ที่ทุ่มเทให้ และถูกจัดว่าเป็นสาขาที่ขาดแคลน

ส่วนมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อยู่นอกระบบคิดนี้ ไม่มีใครพูดตั้ง ๆ ว่าขาดแคลน แต่ภาพที่ปรากฏคือ สังคมยำแย่งภายในสถาบันและภายนอกสถาบัน

ปัญหาที่ร้อนระอุอยู่ใน ๓ จังหวัดภาคใต้ ถ้ามองที่มา ที่เกิด ก็สรุปได้ว่า ขาดแคลนบุคลากรทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ หรือขาดแคลนองค์ความรู้ทั้ง ๒ ด้าน นั้น

และถ้าถามต่อว่า ศาสตร์ใดที่จะช่วยแก้ไขสถานการณ์เช่นนี้ วิทยาศาสตร์แก้ไขได้ไหม คำตอบคือ ไม่ เพราะวิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึงใจของมนุษย์ วิทยาศาสตร์ยังไม่อาจค้นได้

เพราะนั่นคือ เนื้อในของสังคมและของมนุษย์ ที่มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์พยายามอธิบายให้มองเห็นว่า นั่นคือ ความคิด นั่นคือจิตใจ นั่นคืออาการของคนที่เห็นผิด เห็นถูก คิดผิดคิดถูก เพราะจิตเขาบอดหรือสว่าง ถ้าจิตเขาบอดก็จะเห็นผิด แต่ถ้าจิตเขาสว่างเขาจะเห็นถูก ถ้าจิตเขาสะอาดและสงบเขาก็จะมีโอกาสเห็นถูกมากกว่าเห็นผิด แต่ถ้าจิตเขาสกปรกและร้อนระอุอยู่ด้วยแรงฤทธิ์ของโลกะ โทสะ และโมหะ เขาก็สามารถฆ่าผู้อื่นได้อย่างสบาย

สิ่งเหล่านี้ วิทยาศาสตร์ยังเข้าไม่ถึง แต่สิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่และเป็นศักยภาพของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

จึงถึงเวลาแล้วที่รัฐและสถาบันอุดมศึกษาทั้งหลายจะได้หันมามองมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์กันแล้วช่วยกันคิดและทำทั้งสองศาสตร์ให้เติบโตขึ้น ทั้งในบ้านเราและทั่วโลกเพราะมิฉะนั้นแล้วโลกจะไม่มีวันเย็นลง จะมีแต่เพิ่มอุณหภูมิให้สูงขึ้นดังตัวอย่างที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในบ้านเมืองของเรา

แก่นของทุกศาสนา คือ สารของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

ในยุคปัจจุบันมีศาสนาที่ยังมีชีวิตอยู่ คือ มีผู้นับถืออยู่ทั่วโลก ๑๒ ศาสนา มีพุทธ คริสต์ อิสลาม เป็นต้น จุดมุ่งหมายของทุกศาสนา คือ สอนคนให้เป็นคนดี โดยให้ลดความเห็นแก่ตัวลง เห็นแก่ผู้อื่น รักผู้อื่น หรือเพื่อนมนุษย์ให้มากขึ้น เป้าหมายสูงสุดของทุกศาสนา คือ สันติสุข ทั้งกายและใจ สารสูงสุดของทุกศาสนา คือ ความจริง ที่อาจเรียกชื่อต่างๆ กัน ตามวัฒนธรรมทางภาษาที่ใช้ เช่น พุทธใช้คำว่า นิพพาน คริสต์ อิสลามใช้คำว่า พระผู้เป็นเจ้า คือ พระยะโฮวา และอัลเลาะห์ แต่เมื่อกล่าวโดยสภาวะที่มีที่เป็นที่พูดถึงได้ก็คือ สภาวะเดียวกัน เพราะมนุษย์มีความเหมือนในเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย มีความเหมือนในองค์ประกอบของร่างกายและจิตใจ ที่เคลื่อนไหวได้ รู้สึกได้ จำได้ คิดได้ และรู้ได้เป็นมาตรฐานเดียวกันจะต่างกันก็แต่การรับรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ถูกบรรจุเข้าไปไว้ในใจที่มีความต่างในตัวสื่อคือ ภาษา และวัฒนธรรมที่ต่างกัน ผลในเชิงความรู้สึก นึกคิด ความรู้ ความเข้าใจที่ต่างกัน แต่งชื่อต่างนามกัน

กระบวนการการทำความเข้าใจในเชิงลึกในระบบรู้ ระบบคิด และระบบทำที่ตัวมนุษย์ที่ว่ำนี้นี้คือ หน้าที่ของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จะต้องเข้าช่วยโดยสร้างองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้สังคมมนุษย์ได้ศึกษา ได้เรียนรู้ ได้เข้าใจ ได้นำเอาไปใช้ปฏิบัติ

เมื่อใดมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เติบโตในทิศทางนี้ เชื่อว่า นี่คือนวัตกรรมของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์หรือของสถาบันอุดมศึกษาไทย

และการเรียนแก่นของทุกศาสนาที่สังคมเรานับถืออยู่นั้น คือ หน้าที่ของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์โดยตรง

ในช่วงที่โลกยกย่องให้ท่านพุทธทาสภิกขุเป็นบุคคลที่สำคัญของโลก คือ ของเพื่อนมนุษย์ทั่วโลกนี้ เราลองมาศึกษาดูที่ว่าทำไมเขายกย่องเพราะท่านเป็นพุทธโดยรูปกายที่เราเห็น หรือว่าท่านเป็นพุทธะ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ผู้เปิดโลกที่มีดบอดให้สว่างไสว

คำถามที่ต้องตั้ง คือ สถาบันอุดมศึกษาไทยคิดอะไรกับเรื่องนี้หรือยัง

ผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ประจำสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย